QO‘QON DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI ILMIY XABARLARI
(2026-yil 10-son)
PEDAGOGIKA
PEDAGOGY
https://doi.org/10.70728/c.series.ped.v08.i10.029

“INKLYUZIV TA’LIMDA OTA-ONALARNING ROLI”

M.X.Xovodillayev
Qo’qon DU “Maxsus pedagogika” kafedrasi o’qituvchisi, PhD
Tel:+998905509132
murodjonxovodillayev@gmail.com

Annotatsiya. Insonlar turli xil o'rganish usullariga ega, ular ko'pincha vaqt o'tishi bilan o'zgaradi. Inklyuziv ta’lim har xil shaxslarning ehtiyojlariga ijobiy javob beradigan o'quv muhitini yaratishga qaratilgan. Inklyuziya - bu alohida ta'limga muhtoj o'quvchilarni tarbiyalashga yondashuv sifatida qaraladi. Inklyuziv ta'lim mazmuni, yondashuvlari, tuzilmalari va strategiyalarini o'zgartirish va o'zgartirishlarni o'z ichiga oladi, bunda tegishli yoshdagi barcha bolalarni qamrab oladigan umumiy nuqtai nazar va ta'lim, madaniyat va jamoalarda ishtirok etishni oshirish orqali barcha o'quvchilarning turli xil ehtiyojlarini qondirish va ularga javob berish jarayoni mavjud, va barcha bolalarni o'qitish muntazam tizimning mas'uliyati ekanligiga ishonchni kamaytirish. Inklyuziv ta'lim dasturchilarining muvaffaqiyati bir qator o'zgaruvchilarga bog'liq. Bunday o'zgaruvchilardan biri va, ehtimol, eng muhimi, ota-onalar va oddiy sinf o'qituvchisining roli. Ushbu maqolada birinchi navbatda inklyuziv ta'lim sharoitida ota-onalar va o'qituvchilarning roli va mas'uliyatining o'zgarishi muhokama qilinadi. Keyin u inklyuziv sinflarda muvaffaqiyatli bo'lishlari uchun qo'shimcha vakolatlarga ega bo'lishi kerak bo'lgan adabiyotlarni ko'rib chiqadi.

Kalit so'zlar: Inklyuziv ta'lim, alohida ehtiyojli bolalar va ota-onalar.

KIRISH. Inklyuziv ta'lim ochiq va moslashuvchan ta'lim tizimini yaratishni talab qiladi, bunda barcha bolalarning, shu jumladan nogiron bolalarning salohiyatini optimal rivojlantirishga to'sqinlik qiluvchi to'siqlarni bartaraf etish mumkin. Inklyuziv ta'lim u yoki bu zaif guruhga (ko'pincha rivojlanishida nuqsonlari va jismoniy nogironligi bo'lgan bolalar yoki ayrim etnik ozchiliklar vakillari) tegishli individual aralashuv emas, balki umume'tirof etilgan siyosat va amaliyotga aylanishi kerak. Hozirgi ta’lim tizimida ta’lim-tarbiya faoliyati izchil rivojlanib, ta’lim sifati ham yuksalmoqda. Ammo sinfxonalar hali ham bir nechta diskriminativ fikrlar asosida ishlamoqda.

Shunday qilib, hukmron kamsitishni engish va maxsus bolalarning ehtiyojlarini qondirish uchun biz ularga yopishib olishimiz kerak.

"Inklyuziv ta'lim". Ushbu ta'lim barcha bolalarni jismoniy, ruhiy holati va ota-onalarning moliyaviy imkoniyatlaridan qat'i nazar, bir xilda qamrab oladi.

Inklyuziv ta'lim:

¬ Inklyuziv ta’lim deganda, barcha o‘quvchilar o‘z mahalla maktablari tomonidan yoshiga mos, muntazam sinflarda qatnashishlari va ularni kutib olishlari hamda maktab hayotining barcha jabhalarida o‘rganishlari, hissa qo‘shishlari va ishtirok etishlari qo‘llab-quvvatlanishini anglatadi.

¬ Inklyuziv ta’lim maktablarimiz, sinf xonalarimiz, dasturlarimiz va tadbirlarimizni qanday ishlab chiqishimiz va loyihalashimiz bilan bog‘liq, shunda barcha o‘quvchilar birgalikda o‘rganadi va ishtirok etadi.

¬ Bu din, tabaqa, e'tiqod, yuqori yoki past ta'lim qobiliyatini kamsitmasdan, barcha turdagi odamlar yagona tom ostida o'rganadigan platforma "INKLYUZIV TA'LIM" deb ataladi.

Oqim sxemasi:

2004 yilgi fikrga ko'ra, Inklyuziv ta'lim doirasi - "Puhta o'ylangan inklyuziv ta'lim dasturi barcha bolalarning turli xil ta'lim ehtiyojlarini qondirish imkoniyatiga ega".

Inklyuziv ta’limning ahamiyati:

Achinarli jihat shundaki, bizning jamiyatimizda inklyuziv ta'limga nisbatan hech qanday tushuncha/mohiyat yo'q. Shunday qilib, inklyuziv ta'limga bo'lgan ehtiyojni oshirish uchun men (muallif) inklyuziv ta'limning asosiy ahamiyatini keltiraman. Inklyuziv ta'limning muhim roli juda zarur millatimiz va jamiyatimiz totuvligini mustahkamlaydi”. Yagona o‘qituvchi- bir sinf- tafovut bo‘lmagan o‘quvchilar” jamiyat inklyuziv ta’limning ahamiyatini qadrlagan taqdirdagina mumkin bo‘ladi. Har bir alohida ehtiyojli bolaga ta'lim olish imkoniyatini berish milliy savodxonlik darajasini va o'z navbatida global istiqbolga olib keladi. Inklyuziv ta'lim alohida ehtiyojli bolalar o'rtasidagi kamchilik kompleksini yo'q qilishda muhim rol o'ynaydi. Inklyuziv ta'lim berish va tengdoshlar guruhida o'rganishni rag'batlantirish orqali biz ta'limda muvaffaqiyatga erishamiz va tengdosh a'zolari tomonidan yaxshi birodarlik, birlik hissi, rivojlanish, moslashish va moslashuvchanlikni ta'minlaymiz. Inklyuziv ta'lim orqali alohida ehtiyojli bolalarning ota-onalariga bo'lgan talab har tomonlama amalga oshiriladi. Ayniqsa, bunday ota-onalarning o'zlarining alohida ehtiyoji bo'yicha paydo bo'ladigan pastkashliklari g'alaba qozonadi.

Alohida ehtiyojli bolalarning asosiy muammolari

• Mavjud o'quv dasturida alohida ehtiyojli bolalarni qabul qilish uchun innovatsion strategiyalarning yo'qligi.

• Alohida ehtiyojli bolalarning his-tuyg'ulari va mentalitetini tushunadigan va ular bilan birga ta'lim yo'lida sayohat qila oladigan o'qituvchilarning etishmasligi.

• Alohida ehtiyojli bolalar uchun maktablar yetarli darajada kengaytirilmagan.

• Alohida ehtiyojli bolalarni baholash standartlashtirilmagan.

• Alohida ehtiyojli bolalar uchun boshqa mamlakatlar tomonidan qo'llaniladigan innovatsion amaliyotlarning kiritilmaganligi

Inklyuziv ta'limning afzalliklari:

Barcha bolalar inklyuziv ta'limdan foydalanadilar. Bu ularga quyidagilarga imkon beradi:

¬ Har bir bola uchun yuqori va munosib umidlar bilan individual kuchli tomonlar va sovg'alarni rivojlantiring.

¬ O'z yoshidagi boshqa o'quvchilar bilan sinf hayotida ishtirok etib, individual maqsadlar ustida ishlang.

¬ Ota-onalarni ularning ta'lim olishiga va mahalliy maktablari faoliyatiga jalb qilish.

¬ Maktabda hurmat va mansublik madaniyatini tarbiyalash. Inklyuziv ta'lim ta'qib va zo'ravonlik ta'sirini kamaytiradigan individual farqlarni o'rganish va qabul qilish imkoniyatini beradi.

¬ Har birining o'ziga xos ehtiyojlari va qobiliyatiga ega bo'lgan turli xil boshqa bolalar bilan do'stlikni rivojlantiring.

¬ Turli xillik va inklyuziyani kengroq darajada qadrlash uchun ularning maktabiga ham, hamjamiyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatish.

Inklyuziv ta'limning to'siqlari:

¬ Inklyuziv ta’limning o‘quv dasturlari va qo‘shma tadbirlari prospektini shakllantirish va unga rioya qilishda ma’lum qiyinchiliklar mavjud.

¬ Inklyuziv ta'lim psixologik mutaxassis bo'lgan o'qituvchilarni deyarli talab qilmaydi.

¬ Agar umumta’lim maktablarida inklyuziv ta’lim yo‘lga qo‘yilgan bo‘lsa (amalga oshirilsa), bolalar o‘rtasida o‘z-o‘zidan kamolotga erisha olmaganligi sababli o‘z-o‘zidan kamolotga oid devorlar qurilishi mumkin.

¬ Oddiy bolalarning ota-onalari inklyuziv ta'limga salbiy qarashadi.

¬ Menejmentning o'zi sotib ololmaydigan qimmat o'quv jihozlari.

¬ Garchi inklyuziv ta'lim tug'ilish yoki baxtsiz hodisalar tufayli alohida ehtiyojli barcha bolalarni o'z ichiga olsa ham, faqat yoshga to'lgan va jamiyat tomonidan yangilangan transgenderlarni o'z ichiga olmaydi.

Ota-onalarning o'z farzandlari uchun inklyuziyani targ'ib qilishdagi roli:

- Ular bolani bir xil yoshdagi, turli qobiliyatli bolalar bilan uchrashishi mumkin bo'lgan barcha tadbirlarda ishtirok etishga undashlari kerak.

- Shuningdek, ular bolaning didi va qiziqishiga ko'ra bola ishtirok etishni xohlaydigan faoliyat yoki tashkilotlarni onlayn tekshirishlari mumkin.

- Ota-onalar bolalarni sinfdoshlari yoki yaqin atrofdagi boshqa bolalar bilan sog'lom ittifoq tuzishga undashlari kerak.

- Ota-onalar maktabga borishdan va ular uchun ta'lim rejasini tanlashdan oldin o'zlarining o'qituvchilari, terapevtlari va boshqalar bilan o'zlarining maqsadlari, dunyoqarashi va bolaga bo'lgan afzalliklarini muhokama qilishlari mumkin.

- Ota-onalar ham o'z farzandlarining inklyuziv ta'lim olish huquqlaridan to'liq xabardor bo'lishlari kerak.

- Ba'zida maktablar oilaning inklyuzivlik istagini qondira olmaydi. Ota-onalar ham, oila ham nega farzandlari uchun inklyuziv ta'limga ishonishlarini tushuntirishga harakat qilishlari kerak.

- Ota-onalar, shuningdek, inklyuziv ta'limning afzalliklari haqida ma'lumot almashish uchun mutaxassislardan ko'rsatmalar va ko'rsatmalar olishlari mumkin.

- Maktab darajasida ota-onalar bolalarning o'quv dasturini o'zgartirish, sinfda ularga yordam berish va o'qituvchilarga o'z farzandlarining nogironligi bo'yicha manbalarni taqdim etish kabi ko'p jihatdan inklyuziyani osonlashtirishga harakat qilishlari mumkin.

Inklyuziv ta’limni qanday qo‘llab-quvvatlaysiz?

- Seminarlar, simpoziumlar, seminarlar, lagerlar o'tkazish va inklyuziv ta'limning ahamiyati va zarurligini targ'ib qilish.

- Umumta’lim maktablarida inklyuziv ta’lim joriy qilingan taqdirda, ota-onalarning majburiy uyushmasi bo‘lishi kerak, ular har oyda kamida bir marta yig‘ilishi kerak.

- Iqtidorli maxsus bolalar tomonidan qo'lga kiritilgan mukofotlar va mukofotlar reklama qilinishi kerak.

Xulosa:

Inklyuziv ta'limni amalga oshirish orqali biz bolalar o'rtasida mavjud bo'lgan ijtimoiy kamsitish holatida inqilobiy o'zgarishlarga erishishimiz mumkin, bu asosiy muammo bo'lib, shuningdek, jismoniy yoki ruhiy kasalligi bo'lgan alohida ehtiyojli bolalarning fikrlash va o'ziga ishonchidagi ijobiy o'zgarishlar. Inklyuziv ta'lim jamiyatda birdamlik va barcha huquqlar tengligini ta'minlash uchun ajralmas hisoblanadi. Inklyuziv ta’limni joriy etish orqali milliy savodxonlik darajasi oshadi. Bu "Ta'lim hamma uchun" va "Tinchlikdagi ta'lim" ga olib keladi. Shunday ekan, keling, inklyuziv ta’limni qo‘llab-quvvatlaylik.

Adabiyotlar ro’yxati

1. Xabibullo o’g’li, Xovodillayev Murodjon, and Komilov Otabek Iqboljon o’g’li. "ESHITISHIDA NUQSONI BO ‘LGAN BOLALARNING ESHITISH IDROKINI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYALARI." Science Promotion 2.1 (2023): 28-34.
2. Murodjon, Xovodillayev. "METHODS FOR THE FORMATION OF SPEECH IN MENTALLY RETARDED CHILDREN." Academia Repository 4.10 (2023): 332-335
3. Jorayevich, Yuldashev Sodirboy, and Mukhammadjonov Shahrukh Shukhratovich. "TECHNOLOGIES OF DEVELOPMENT OF ORAL SPEECH IN FINE ARTS LESSONS." Academia Science Repository 4.5 (2023): 345-348.
4. Эркабоева, Нигора, et al. "Педагогик маҳорат: схема ва расмларда." Т.:“Наврўз (2012).
5. Murodjon, Xovodillayev, D. Abdurazoqova, and Ortiqov Muhtorilla. "9-13 YOSHDAGI AQLI ZAIF BOLALARDA BOG’LANGAN NUTQNI SHAKLLANTIRISH ISHLAR TIZIMI." INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH CONFERENCE. Vol. 2. No. 19. 2023.

6. Xovodillayev, M. X., and Nazorova Qizlarxon. "NUTQ NUQSONLARINI ANIQLASH VA BARTARAF ETISH ISHLARINI TASHKIL ETISH." INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH CONFERENCE. Vol. 2. No. 19. 2023.

7. Xovodillayev, M. X., Qodirov Dilyor, and Xudoyberdiyev Javohir. "OG'IR INTELEKTUAL NUQSONGA EGA BOLALARNING PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK XUSUSIYATLARI." INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH CONFERENCE. Vol. 2. No. 19. 2023.